

אישור הספרייה הלאומית כספק יחיד לצורך ניהול וביצוע תכנית לאיסוף, שימור והנגשת תיעוד אירועי מלחמת חרבות ברזל

תיאור מהות ההתקשרות (רקע ופירוט התכונות של הטובין/השירות/העבודה)

בתאריך 7/10/23 פתח ארגון החמאס במתקפת פתע על ישראל, במהלכה התבצעו מעשי אלימות וזוועה בהיקפים ובאכזריות חסרי תקדים. על אף שטרם הסתיימה הלחימה, כבר כעת ברור כי קיימת חשיבות רבה לתיעוד מקיף של אירועי אותו היום לטובת הזיכרון הלאומי ולצורכי הנצחה, מחקר, הסברה ועוד.

על מנת להבטיח כי העדויות ומגוון חומרי התיעוד יישמרו ויהיו נגישים לצרכים נוכחיים ולטובת הדורות הבאים, אנו מבקשים ליישם באופן מיידי תכנית חירום לאיסוף, שימור ארוך טווח והנגשת תיעוד אירועי מלחמת חרבות ברזל, המורכבת משלושה צירי פעילות מרכזיים:

- 1. הקמה וניהול המאגר הדיגיטלי הלאומי לשימור והנגשת חומרי התיעוד:** מיפוי היוזמות הקיימות, יצירת שותפויות וקליטת חומרים ותוצרי תיעוד בכל המדינות השונות, קטלוג ומפתוח המידע, אחסון במערכות, ניהול הרשאות גישה (זכויות יוצרים, פרטיות, חסיון וכד'), שימור דיגיטלי ארוך טווח והקמת ממשק מקוון לחיפוש והנגשת הפריטים והמידע אודותם לציבור בהתאם למגבלות הנדרשות.
- 2. תכלול והובלת מיזם לאומי לאיסוף עדויות ותיעוד בע"פ:** גיבוש תכנית עבודה וסטנדרט לתיעוד תוך התייעצות עם גורמי מקצוע, קליטת תוצרי התיעוד של יוזמות עצמאיות, ביצוע תיעוד בע"פ באמצעות גורמים מקצועיים מתאימים ומנוסים ותוך התייחסות לכלל ההיבטים הרגשיים הנלווים בקרב המרואיינים והצוותים המתעדים. קטלוג ומפתוח המידע, אחסון במערכות, ניהול הרשאות גישה (זכויות יוצרים, פרטיות, חסיון וכד'), שימור דיגיטלי ארוך טווח והנגשת החומרים בהתאם למגבלות הנדרשות.
- 3. הצלה ושימור של חומרים ארכיוניים מיישובי עוטף עזה:** ביצוע סקר מיידי לבדיקת סטאטוס הארכיונים ביישובי עוטף עזה בשיתוף גורמים מקומיים ומקצועיים רלוונטיים, גיבוש תכנית עבודה לטיפול בארכיונים ובהתאם לצורך, ביצוע פעולות שימור מונע או העתקת הארכיון למוסד מארח, רישום ודיגיטציה של הארכיונים וצירופם למיזם "רשת ארכיוני ישראל" תוך ייעוץ מקצועי וליווי צוות מקצועי ייעודי.

לאור הניסיון המצטבר של המשרד בשנים האחרונות וההכרות עם תחום השימור וההנגשה הדיגיטלית של חומרי מורשת בישראל, מבקש כעת המשרד לבצע את המיזם האמור, על כלל היבטיו, באמצעות גוף מרכזי יחיד. דרך זו תבטיח ראייה מתכללת של כלל פעילות תיעוד אירועי ה-7/10 ומלחמת חרבות ברזל, תייצר מאגר לאומי מרכזי לטובת הציבור הרחב, תקדם סטנדרטיזציה במתודולוגית התיעוד וברישום וקטלוג המידע וכן תייתר את הצורך בהקמה ותפעול של מספר מערכות שונות לניהול ואחסון מידע דיגיטלי ובפיתוח פלטפורמות הנגשה מקבילות, באופן אשר יהווה חסכון משמעותי במשאבים. בנוסף, איגום כלל תוצרי חומרי התיעוד בידי גוף מרכזי בעל יכולות טכנולוגיות ודיגיטליות מתקדמות יאפשר להגביר את החיבוריות והקישוריות בין התוצרים

השוניים לטובת יכולות חיפוש וגילוי מתקדמות, ובכך יאפשר נגישות רבה ואיכותית יותר אל חומרי התיעוד הרבים.

נימוקים כי הספק הוא ספק יחיד או כי הטובין הם טובי חוץ

לאור הניסיון שצבר המשרד בביצוע מיזמי מורשת דיגיטליים בעשור האחרון, ומתוך הכרות עמוקה עם שדה הארכיונים וההנגשה הדיגיטלית של חומרי מורשת בישראל, הגיע הגורם המקצועי למסקנה שאין עוד גוף לאומי מלבד הספרייה הלאומית שביכולתו להוביל, לנהל ולבצע את כלל ההיבטים של המיזם האמור, תוך ראייה מתכללת של שלל יוזמות התיעוד הקיימות, שמירה על הסטנדרטים המקצועיים הגבוהים ביותר בתחום ומחויבות לשימור התוצרים הדיגיטליים והנגשתם לציבור לאורך זמן באמצעות תשתית טכנולוגית יציבה ובת קיימא, כפי שיפורט להלן:

א. מעמדה הייחודי של הספרייה הלאומית ותפקידיה עפ"י חוק: חוק הספרייה הלאומית התשס"ח-2007, מסדיר את מעמדה המיוחד של הספרייה הלאומית כחברה לתועלת הציבור (חל"צ), שמרבית ממניותיה בבעלות המדינה, וקובע כי הספרייה הלאומית הינה גוף מבוקר כמשמעותו בחוק מבקר המדינה, התשי"ח-1958. עפ"י חוק הספרייה הלאומית, מטרתיה של הספרייה הינן **"איסוף, שימור, טיפוח והנחלה של אוצרות ידע, מורשת ותרבות בכלל, ובזיקה לארץ ישראל, למדינת ישראל ולעם היהודי בפרט"**. מתוקף תפקידה החוקי, הספרייה הלאומית מחויבת לאפשר לציבור נגישות לאוספיה, בין השאר באמצעים טכנולוגיים מתקדמים, וכן לשמש ספריית מחקר, להציג תצוגות, לקיים פעילות תרבותית וחינוכית ולהעניק ייעוץ לקהילה המקצועית בתחומי מומחיותה. **כפועל יוצא, הספרייה הלאומית הינה הגוף הלאומי המבוקר היחיד המחויב עפ"י חוק לפעול לאיסוף ושימור ארוך טווח של חומרי תיעוד וכן להנגשתם לציבור הרחב, בין היתר באמצעים דיגיטליים.**

ב. מומחיות ייחודית בניהול מיזמי מורשת דיגיטליים ובהנגשת חומרים היסטוריים ותיעודיים באופן דיגיטלי: בשנים האחרונות עוברת הספרייה הלאומית תהליך התחדשות מקיף, שציר מרכזי בו הוא הפיכתה לספרייה עדכנית של המאה ה-21 באמצעות השקעה משמעותית בבניית אוספים דיגיטליים. במסגרת זו השקיעה הספרייה הלאומית משאבים רבים בתשתיות טכנולוגיות מתאימות, בפיתוח מתודולוגיות עבודה ייעודיות, בגיבוש מדיניות בנושא זכויות יוצרים ופרטיות ועוד. צעדים אלה, יחד עם ניסיונה המעשי העשיר בניהול מיזמי טרנספורמציה דיגיטלית, הפכו את הספרייה הלאומית למובילה בתחום ולבעלת מומחיות מקצועית ייחודית בניהול מיזמים דיגיטליים וברישום והנגשת אוספים בכלים דיגיטליים. בין היתר, מנהלת הספרייה את מיזם "רשת ארכיוני ישראל" לדיגיטציה והנגשה של חומרים ארכיוניים, וכפועל יוצא קיים בספרייה צוות מנוסה ומיומן הזמין באופן מיידי לטיפול בחומרים שייקלטו מארכיונים ביישובי העוטף. כמו כן קיים בספרייה צוות מקצועי בעל מומחיות מיוחדת ברישום מכוון הנגשה, שיאפשר לרשום באופן מיידי ומקצועי את כלל החומרים שייקלטו במסגרת המיזם, תוך מתן תשומת לב להיבטים של

זכויות יוצרים, פרטיות וחסיון. לבסוף, שימוש בתשתיות הטכנולוגיות הקיימות בספרייה הלאומית לאחסון הפריטים הדיגיטליים ולהנגשתם לציבור, ימנע את הצורך בפיתוח כלים טכנולוגיים חדשים וצפוי להוביל לחסכון משמעותי במשאבי זמן וכסף.

ג. חיבוריות וקישוריות למאגרים נוספים: פריטים דיגיטליים הנקלטים בספרייה הלאומית נטענים במערכות הספרייה הלאומית ובדרך זו קשורים ליתר הפריטים המצויים במערכות אלה. בנוסף, מאגרי המידע של הספרייה הלאומית מחוברים ומקושרים באופן שוטף בשלוש דרכים מרכזיות:

- מאגר VIAF הוא מאגר רב לשוני הכולל שמות אישים, מקומות ונושאים ומתוחזק ע"י ספריית הקונגרס. **הספרייה הלאומית אחראית לניהול מאגר הזהויות הלאומי של ישראל והיא המזינה את מאגר VIAF הבינלאומי.**
- הספרייה הלאומית מנהלת את הקטלוג המאוחד של ספריות ישראל (ULI). קטלוג זה מכיל יותר מ-5 מיליון רשומות ביבליוגרפיות מתוך הקטלוגים של הספריות האוניברסיטאיות בישראל, מרבית ספריות המכללות ומספר ספריות חשובות אחרות. באמצעות הקטלוג יכולים המשתמשים להגיע לקטלוג המקומי של המוסד שבו נמצא הפריט ולבדוק את מיקומו המדויק ואת זמינותו.
- הספרייה הלאומית חושפת באמצעות ממשקי API את המידע המאוחסן במאגריה לצורך קישור וחיבור למאגרי מידע נוספים בארץ ובעולם. ממשקי ה-API תואמים לתקנים בינלאומיים לרשומות מקושרות ומאפשרים חיפוש ואחזור מידע, כולל הזרמה ישירה למשתמש הקצה.

חיבוריות זו תעניק למידע שייקלט בספרייה הלאומית כחלק ממיזם התייעוד חשיפה רבה יותר לציבור הרחב, ישראלי ובינלאומי, וכן תאפשר יצירת הקשרים לפריטים ומידע במאגרים נוספים באופן אשר צפוי לתרום משמעותית לפעילויות מחקר, חינוך, הסברה ועוד (בכפוף, כמובן, למגבלות זכויות יוצרים, פרטיות וחסיון).

ד. שימור דיגיטלי ארוך טווח: שימור דיגיטלי הוא פרקטיקה הכוללת סדרת פעולות שמטרתן להבטיח גישה מתמשכת לחומרים הדיגיטליים הכוללים הן מידע קטלוגי (מטא-דאטה) והן קבצים דיגיטליים במגוון פורמטים (דאטה). פעולת השימור מתייחסת להתאמה של הקובץ למגוון גרסאות, אבטחת הגישה להתקנים עליהם מאוחסן המידע, שמירה ותחזוקת הייצוג הפיזי התקין של התוכן על ההתקנים לצורך שמירת אפשרויות הקריאה וההצגה של התוכן ועוד. שימור דיגיטלי ארוך טווח מתבצע באמצעות מערכות מידע ייעודיות ותהליכים סדורים של מעקב אחר הכלים הדרושים לפתיחת סוגי הקבצים השונים ואבטחת זמינותם או לחילופין הסבת הקבצים לפורמטים זמינים חלופיים. הספרייה הלאומית הינה בין הגופים היחידים הארץ המחזיקים מערכת ייעודית לשימור דיגיטלי ארוך טווח (מערכת רוזטה מבית חברת Xlibris) ומעסיקים קצין שימור דיגיטלי שתפקידו לעמוד להתמצא בפרקטיות העכשוויות המתקדמות בתחום, להטמיע ולתחזק אותם באופן שוטף, ובהתאם לתקנים בינלאומיים. המשמעות היא שחומרים שייקלטו בספרייה הלאומית במסגרת מיזם התייעוד, יזכו לרמת ההגנה הגבוהה ביותר של שימור דיגיטלי הקיימת כיום בארץ, באופן אשר יבטיח בצורה המיטבית את שימור הזכרון ההיסטורי לדורות הבאים.

יצוין כי האגף התייעץ עם הגורמים הרלוונטיים בתחום, ואף בחן את האפשרות לבצע את המיזם באמצעות ארכיונים לאומיים ארציים נוספים, בפרט הארכיון הציוני המרכזי וארכיון יד ושם. בדיקה זו העלתה שאין באפשרות גופים אלה להתחייב לביצוע משימת התיעוד באופן מידי, בהיקף הדרוש ותוך מחויבות לפתח ולהחזיק פלטפורמות הנגשה מתאימות לציבור הרחב ולשמר את התוצרים הדיגיטליים לאורך זמן. כמו כן, בדיקה זו העלתה כי לארכיונים אלה מחויבות ראשונית לתחום תוכן מסוים ואחר או לשימור תוצרי גופים מוגדרים.

לאור כל זאת, מסקנתנו היא כי אין עוד גוף לאומי מלבד הספרייה הלאומית לנהל את המיזם האמור, תוך ראייה מתכללת של שלל יוזמות התיעוד הקיימות, שמירה על הסטנדרטים המקצועיים הגבוהים ביותר בתחום ויחד עם מחויבות להנגשת התוצרים הדיגיטליים לציבור הרחב ולשימור ארוך הטווח של תוצרים אלה.